

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

M 74

Tjänste

Linberedning och spinning.

Beredning av linåkern (på upplöjd gräsvall, svedjeländ).

'Så lin': så linfrö, hörfrö. Tid för linsådd. Linet "sås så tjockt så att e skata kan kana på't", o.s.v.

Sådd verkställd av män, av kvinnor. Rensning av linlanden.

"Växten lin": lin, hör.

Fibrerna i linet: tåga, rånna, tåg, resen.

'ovanligt långt och fint lin, vilket anses bebåda dödsfall': feglin.

'blad på linstrået': sar.

'uttryck för att linet är moget att skörda': linet är rivande, när de är sarfallet mitt uppå (när bladen ha fallit av från roten upp på halva strået).

'linskörd': linrivning.

'rycka upp lin': riva, riva upp, ta upp, dra upp, rycka, rycka upp, må, noppa, nappa, ryska, ruska, rysta.

'handfull lin': hand, näve, handel, hannfull, hälla, nävtag, näva-knippa.

'med båda händerna omfattbar linknippa': knäpping.

'linkärve med fröhusen på': linkärve, linhop, linhässla, lentyssa, fittje, fättje, tissa, (= 6 nävtag), tytte, knippa, tjest, bann, linkox, linkoxen, nek, lintupp, kränka (= 5 nävar lin), kippa.

'hög av linkärvar med kvarsittande 'knopp': linstöda, rök.

linhässja, linskyl.

'fröhus på lin': knopp, salv, knepel, knivel.

'avlägsna fröhusen på linet': stryka, strucka, ströcka, repa, dra utav knoppen, kämma linet, knoppa.

Tröska bort fröna med slaga, kavla bort dem med kavle, klappa bort med klapprä, hugga av dem med lie el. yxa.

'redskap för fröhusens avlägsnande från linet': fig. 1. linrepa, repkam, repstol, linkam, linstryka, linstråke, linstruka, stråka, knopp-häckel, hörrepa.

Namn på lin, som följde med fröhusen vid repningen: slark.

Låta getterna äta upp fröhusen på "slarket".

'liten linkärve': fittje, fättje, hässla, länk, docka, knippa, handel, handla.

'måttord för linkärvar (fittjar)': rök = 30 fittjar, limme, lime = 20 fittjar, fittje = 4 dockor lin, hässla = 20 dockor lin, knippa = 20 hässlor lin.

'röta lin': röta, rita, föja, röta hör.

'röta lin på marken': bre, vallröta, jordföja.

Namn på plats för beredning av lin.

'breda ut linet på marken': brea hör, bre lin.

'röta lin i vatten': vattröta, sjöröta, dränka linet, vattna linet, vattföja, sänka.

'rötning av lin': röta, röte, rötning, bredsle.

'anordning för linets nedsänkande i vattnet vid rötning i vatten'
linsänke (om själva linet), krammel, linklove.

'plats för vattenrötning av lin': lindränke, lingrop, linsänke,
linsänketjärn, läjnråjtår.

'uttryck för att linet är tillräckligt rötat': linet är fullrött,
är föat.

prövning av lin att det är färdigt.

'torka lin': torka, bastutorka, gista (torka i badstuga).

torkades linet i bastu, torkstuga, ria, brydestue, pörte, kölna,
eller i lingrop, grop, brytgrop, skäktgrop?

Angiv i fråga om redskap och arbetsmetoder vad som är äldre och
yngre!

'klubba lin': klubba, bulta, boka, dänga, klappa, knacka, bösta.

'med klubbning av lin sysselsatt person': klubbare.

'klubba (redskapet att klubba linet med fig.2)': linklubba, bult,
bösteträ.

'underlag för linet under klubbningen': klubbsten, dängsten.

'klubbningssmaskin': klubb, bokare, linbokare, linbok, linboka, lin-
ruckla, klapphammare, linhammare, skakhus, skaka, skäckverk, stamp.

'den mängd lin, som klubbas åt gången': klubba, dänghälla.

'de träaktiga beståndsdelarna i linstjälkarna': linagnar, skävor.

'avfall vid klubbningen': klubbån.

'efter klubbningen dela upp linet i kärvar': ta till fittjar.

'efter klubbningen gnugga linbuntarna så att de bli mjuka på mitten':
gnåka linet.

'bråka lin': bråka, bråta, möka, skrapa.

'linbråkning': bråkbröllop, bråtbröllop.

Underhållning under arbetet i bastusvalen (berättande av historier,
tydor etc.) bråksvalen.

'samtliga personer, som bråka lin': brätgange.

'den, som var inne och delade ut linet före bråkningen': brud, brät-
brud, bråkbrud, pörtbrud, bråkmalin.

'med linbråkning sysselsatt person': brätare.

'redskap för linbråkning, fig.3: bråka, bråk, linbråk, rata, ratu,
linbråta, mökbråka (för grövre bråkning), skrapbråka, finbråka (för fi-
nare bråkning), dubbelbråka (för två personer; består av 2 bråkor, hop-
satta vid leden), bråta.

Dubbelbråkning.

Sammanvridna linbuntar efter bråkningen: så mycket som kan hållas
i handen: hässla, 20 sådana: kippa, tutte.

'avfall vid bråkning av lin': bråkfäll, bråtfäll, bråkskäv, bråk-
agnar, bastuagnar, skävor.

'små kärvar av änyo behandlat avfall vid bråkning': brudar, bråk-
brudar.

'kalas efter bråkningens avslutande': bråkkalas, bråtkalas.

'bearbeta linet med "stångklyfta"': klyfta, rata, gärma.

'bearbeta med "fotklyfta"': klyfta.

'stångklyfta för linbearbetning (fig.4)': klyfta, rata, ratu, gärma.
Fotklyfta (fig.5): klyfta.

'avfall av lin vid dragning genom "stångklyftans" skäft': nedergärmor.

'skäkta linet': skäkta.

'grovskäkta linet': griopa, grypa.

'finskäkta linet': finskäkta.

'skäktstol, fig.6.': skäkt, skäktfot, skäktstol, skakustol.

'skäktkäpp, fig.7 a o b': skäktkäpp.

'skäktniv': skäktträ, skakuträ, skäktsvärd.

'av vattenkraft driven skäktmaskin': skäkt. Med handkraft driven skäktmaskin.

'den linnängd, som skäktas på en gång': hälla, hässla.

'särskilt svårskäktad fittje, gjord av avfallet efter klubbningen': sonarkonefittje (den, som kunde skäkta den, hade utsikt att kunna bli sonhustru i gården).

'linstjälk': linstråk, lajstråk.

'finaste sortens lin': långtåg, långtåga, långtjog.

adjektiv för 'fint lin': grannväxigt.

'sämsta sortens blånor, vilka falla ner vid skäktningen': dån, dön, dåndån, dåndånsunge, dunderdån, slarkdön, långdön, skakungar, skaffall, nederskäktor, /linskäv, linskävor/, skäkthall, skäktblånor, skathall, skäktblån.

Blånor, som man fick genom beredning av de linstrån som följt med fröhusen vid repningen (slarket): slarkdån.

'skämt efter skäktningsarbetets avslutande': skicka efter dånkaka, skicka efter slutmärke.

'kalas, när skäktningsarbetet slutförts': skäkthallas.

Borsta lin (fig.8), linborste.

'häckla lin': häckla, börsta, bysta.

'häckla (häcklingsredksapet, fig.9)': häckla, /rata/, börsta, bysta.

'blånor': blån, blår, to.

'grovblånor': grovblår, grovblån, skathblår, skathblån, tullto, lintova, väftto, dåndånsunge, skath-to, tuppto.

'finaste blånsorten': grannblår, grannblån, varpto, småblår, nästhäckling.

'knippa av blånor': blåntapp, blårtapp, totapp, lintapp, linhässla, blåntott, blåntuss, lindocka, toflage.

Lin (finaste tågorna som bli kvar vid häckling): lin, tågor, hör, långtågor.

Spinnkrok (fig.10) spinnkäpp, snokrog, lunnakrok, tvinnkrok. (anv. blott av män.)

Sländan (fig.11) övertyngd och undertyngd slända, handten, snurribuss. Sländtrissa: långrocksländ, sländ, snälla. Sländten. Sländkrok. Hela inrättningen: snälltyg. Hål eller krok på sländan vari tråden går: nittja (?) Kåpar eller linhuvud vid sländspinning (fig.12): långrock, herkul, handrock, tottaträ. (jfr nedan under "linfäste").

Kastvinda, viller (fig.13).

Särskild stol, som man satt på vid spånadsarbete: kravstol, styrstol.

'spinnrock' (fig.14-16): rock, spinnrock, spånrock, spunnrock, spunnarrock, spinnstol, spunnstol, spånvagn, spånkärra, hjulrock.

'grövre spinnrock för spinning av linavfall': dånrock.

'den del av spinnrocken, vari de flesta övriga delarna äro fästade':
sätet, spinnrockkroppen, bröstat, bordet. Ben, fötter, steg på rocken.

'spinnrockens trampa': trampa, tråda, trudu, rocktråda, truga, tramp.

'trampa spinnrocken': trå, trö, tråda, truddu, trampa, tröe, vagnströe.

'den från spinnrockens trampa gående stickan': trådsticka, trådusticka,
trampsticka, trösticka.

'stolparna som uppbära spinnrockshjulet': pelare, vagnsstolpe.

'pinnarna, som hålla kvar hjulaxel i sitt läge': lunnsticka.

'spinnrockens hjul': rockhjul, ekror, hjulring, lötär, axel, gångås,
vind, vev.

'snöret på spinnrockens hjul': ocksno, ocksno, rocktross, spunnstolssno, sno.

'navet i hjulet': trissa, ekrar.

'ställskruv för att spänna snöret': skruv.

Hela den (rörliga) ställning, som uppbär rullen: vagnsmor. Nedre delen av denna: bröst. Den gängade delen därav: skruvemora.

'ståndare, uppbärande spinnrocksrullen': rockknappar, stolpar, dockor,
pelare, jungfrur.

'vingar och ten (fig.17)': vingtyg, vingdon, vinge, rockvinge, vingar,
snälltyg, tenatyg, tenvinge.

'spinnrockens ten': rullten, rockten, ten.

'pipan i spinnrockens ten': nycka, nocka, rör, öga, pip, rullepipa,

'spinnrocksrulle': rockrulle, ten. Mittstycke på rulle: ale. Ändstycken?

'trissa vid spinnrocksrullen': slann, slann, ocksland, snäll, trissa,
hjulocksland.

Fördjupning i trissan: snogång.

'hakarna på spinnrockens vingar': nockor, nyckor, kugga, nittjor,
taggar, krokar, nocke.

'ställning, som fästes på spinnrocken, och som innehåller linet eller blånorna, som skola spinna (fig.18)': rockarm, karm, rockkrammel, uppståndaretyg, rockalag, toltaträ.

'linfäste (fig.19)': torock, rockatove, tottarock, rockhuvud, linhuvud,
härkel, lillrock, hörhuvud.

Rockblad, flagbräde.

'sticka, med vars hjälp linet fästes vid linfästet': rocksticka.

'vid denna sticka fäst rem av ålskinn, varmed stickan lindades fast vid linet': ocksinn.

'fästa linet vid linfästet': göra å, göra å lillrocken.

'blånkräckla (fig.20)': toklypa, tokryckla, blårhuvud, blånklo,
blånkrona, kräckla, kräckla, blånkräxa, kylla, linkräckla, blånkrack,
blåntjuga, blånetjyva, blånkylla, linspiritus, blåneklypa, blånkrau,
sporre, rockaspjärne, krate.

'från linmängden nedhängande, avrivna trådar': friare, fästmän, mågar,
änklingar.

'spinnande kvinna': spinnarska.

'första arbetsförfarandet vid spinningens början': smöja genom tången,
smöja in rocken.

'göra i ordning början av tråden': göra till änden.

'sträcka snöret genom att vrida på spinnrockens skruv': skruva upp rocken.

'slappa snöret': skruva ned rocken.

'flytta tråden till nästa hake på spinnrocksvingen': flytta en nycka.

'den mängd garn, som spinnes på rullen, innan tråden flyttas till nästa hake': nycka

'på en och samma hake ojämnt spunnen garnmängd': gammelkullnycka

'felaktig skarv på lingarnet': åka, rockåka.

Hårfina ställen mellan klunsar på blångarn: mingelgarn, megra.

Spinna vårdslöst: mingla.

'ögla på för hårt spunnet garn': nyckvrida, nyckbräida, snalla.

Knölar på ojämt spunnet garn: kycklinghuvun.

'skämtsamma yttryck om ojämn spinning': än blir det som ett hår och än som ett lår och någon killingskalle in mellan.

Två sammantvinnande trådar med den ena hårdare dragen än den andra: den kortare säges vara hallsträngd.

'spinna rullen för full, så att garnet spolas ut över den lilla ändtrissan': spinna åt svärmor.

'spinna så att garnet spolas även över den större ändtrissan': spinna åt svärfar.

'spinna åt vänster': spinna framefter.

'spinna åt höger': spinna åtefter.

_____ x _____

x

LINBEREDNING OCH SPINNING

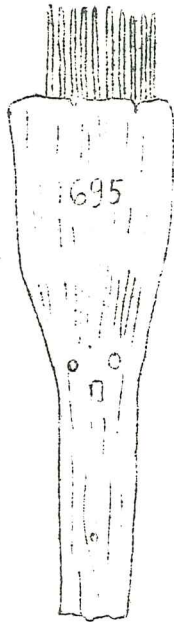

Fig. 1 a Linrepa. Dalarna.
Fatab. 24

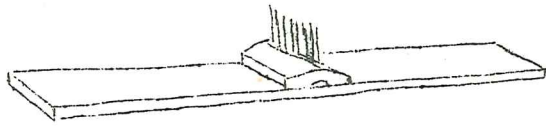

Fig. 1 b. Linrepa. Uppland.
Teckn. av M.E.

Fig. 2. Linklubba. Dalarna.
Fatab. 24.

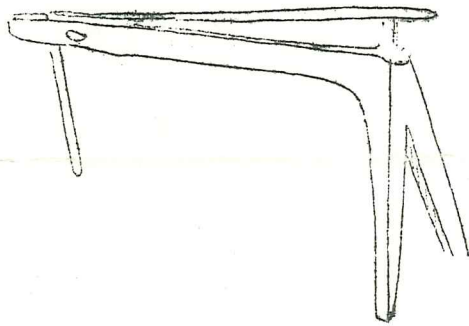

Fig. 3 a. Linbråka. Uppland.
VFA 31.

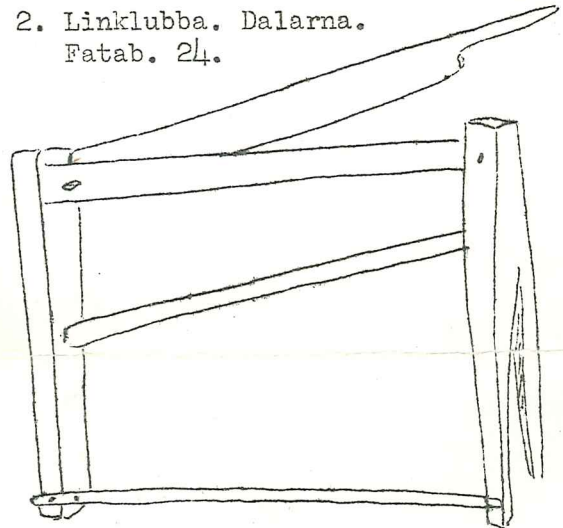

Fig. 3 b. Linbråka. Uppland.
Fatab. 24.

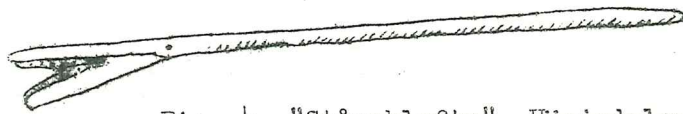

Fig. 4. "Stångklyfta". Härjedalen.
Fatab. 24.

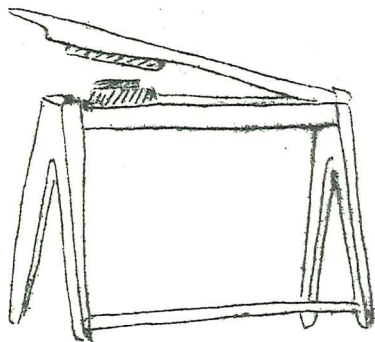

Fig. 5. "Fotklyfta" Uppland.
Teckn. av M.E.

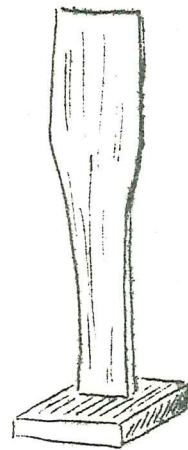

Fig. 6. Skåktstol. Uppland.
Fatab. 24.

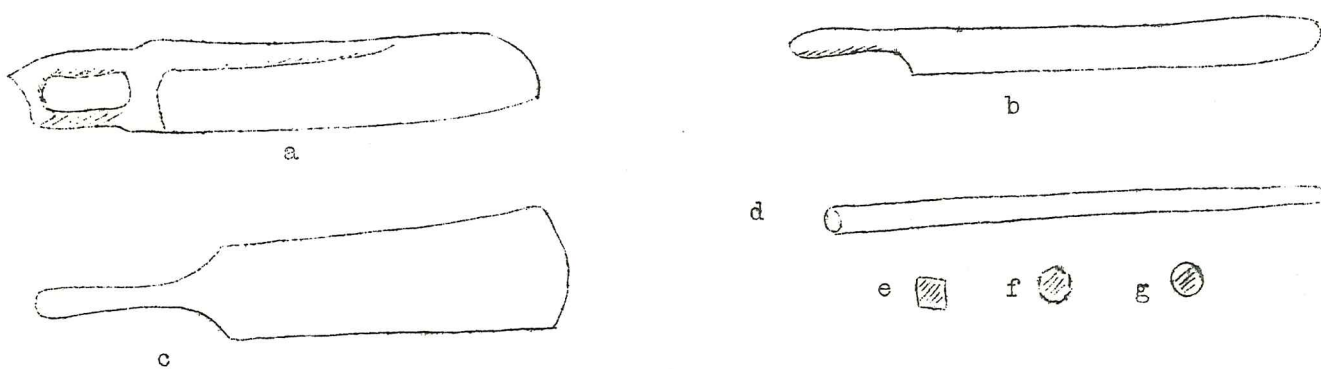

Fig. 7 a-c. Skäktsvärd. d. Skäktskäpp med e) fyrkantigt, f) åttasidigt och g) runt tvärsnitt.

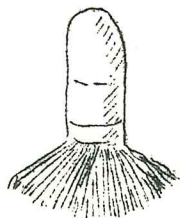

Fig. 8. Linborste, Ångerm. Fatab. 24.

Fig. 9 a. Häckla. Uppland.

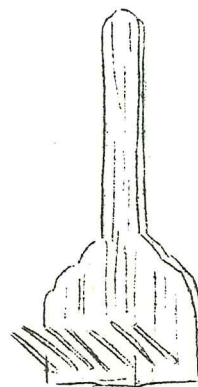
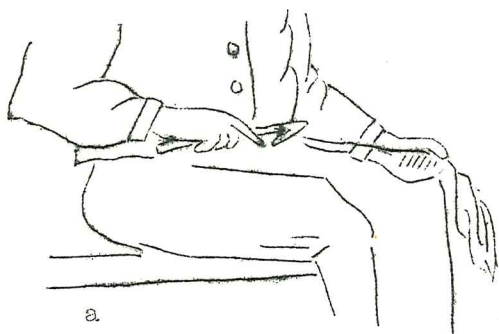
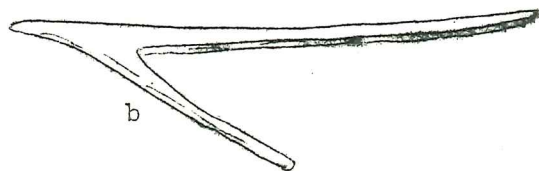

Fig. 9 b. Hampkam. Västerbotten. Fatab. 24.

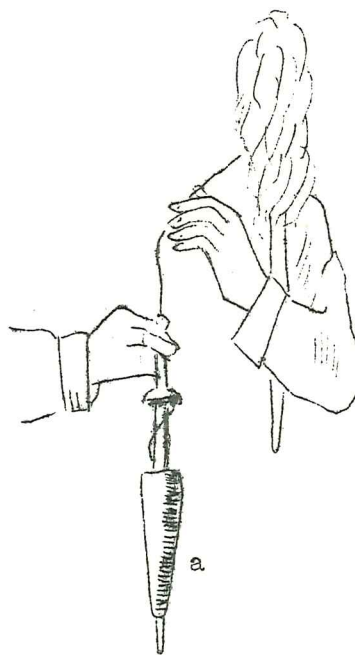

a

b

Fig. 10 a. Tvinnkrok i användning Jämtland.
b. Spinnkrok, Skåne. Fatab. 09.

a

b

Fig. 11 a. Slända i användning Dalarna. Fatab. 09
b. Slända. Dalarna. Fatab. 09.

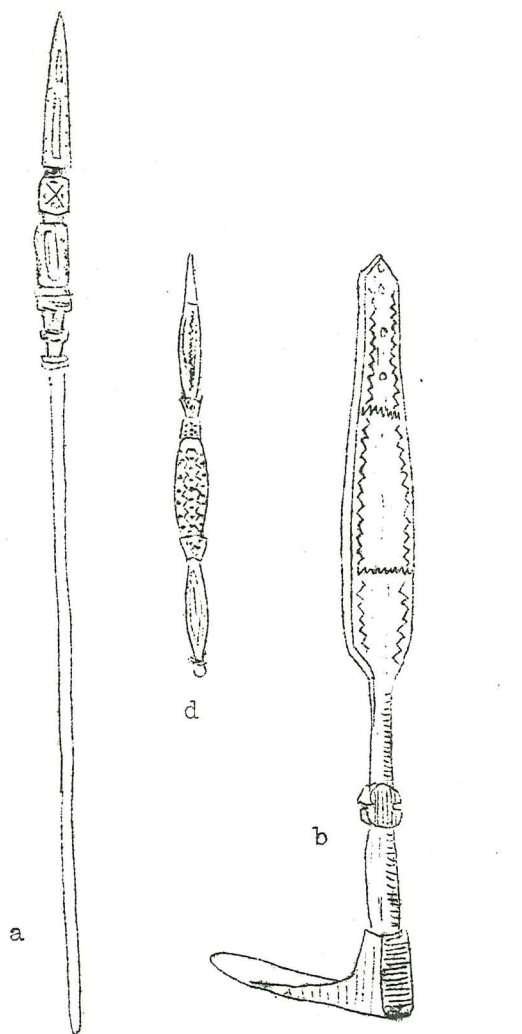

Fig. 12. a "Långrock" (härkul) Dal.
 b. "Tottaträ" Finland.
 c. Tottaträ och slända i användning. Karelen, Finl.
 Alla eft. Fatab. 09.
 d. Línhärkul. Dalm.ordb.

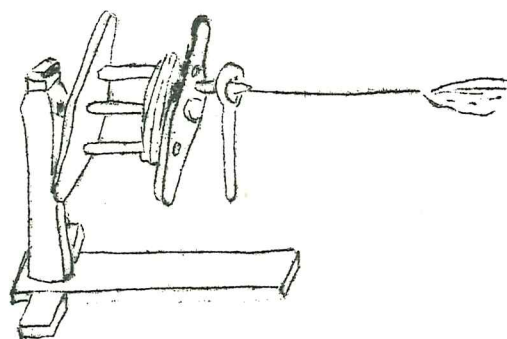

Fig. 13. Kastvinda med ögla för trådens tvinning. Buschan II:2 534. Torde vara obekant i Sverige.

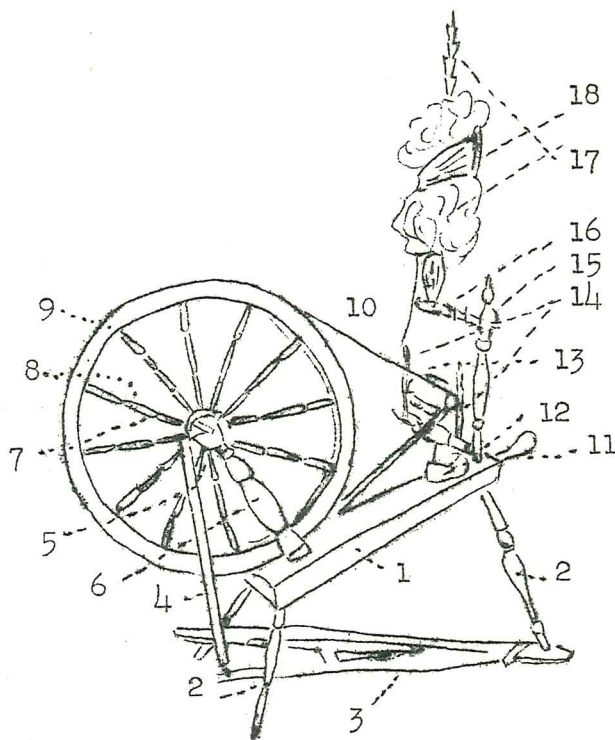

Fig. 14. Spinnrock. Fatab. 24. Ange namnet på spinnrockens delar med hänvisn. till siffror å figuren.

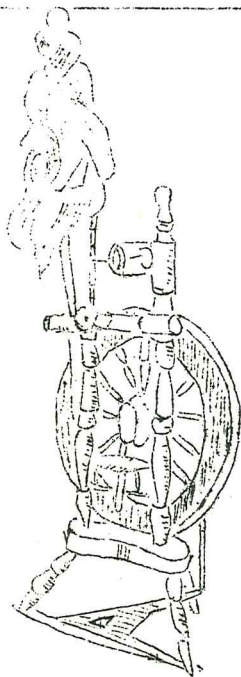

Fig. 15. Äldre typ
av spinnrock. Dalsl.
Fatab. 24.

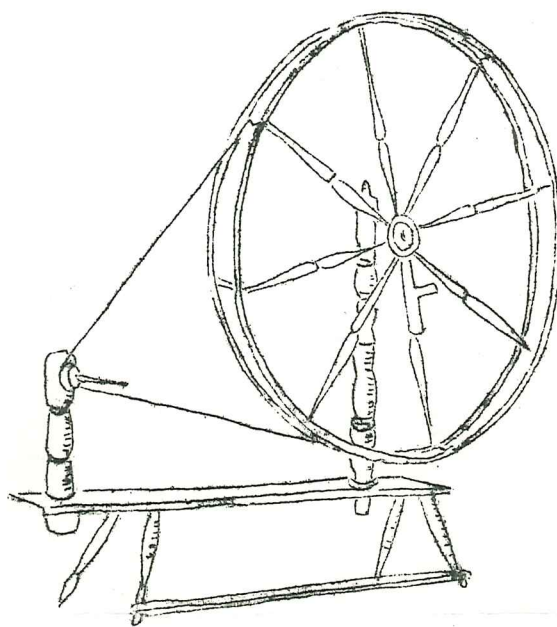

Fig. 16. "Långrock" Västmanl.
Fatab. 1909.

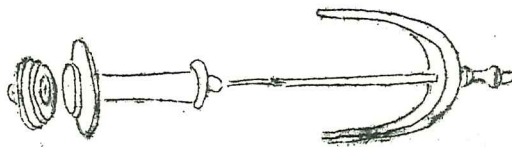

Fig. 17. Vingor och ten.
Fatab. 24.

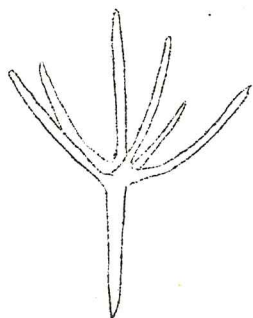

Fig. 20 a
Blänkräckla.

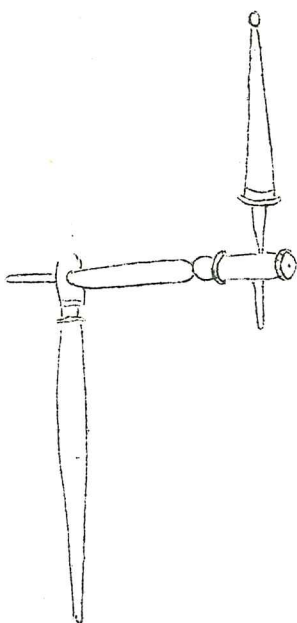

Fig. 18. "Rockarm"

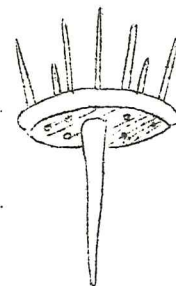

Fig. 20 b.
Blänkräckla.

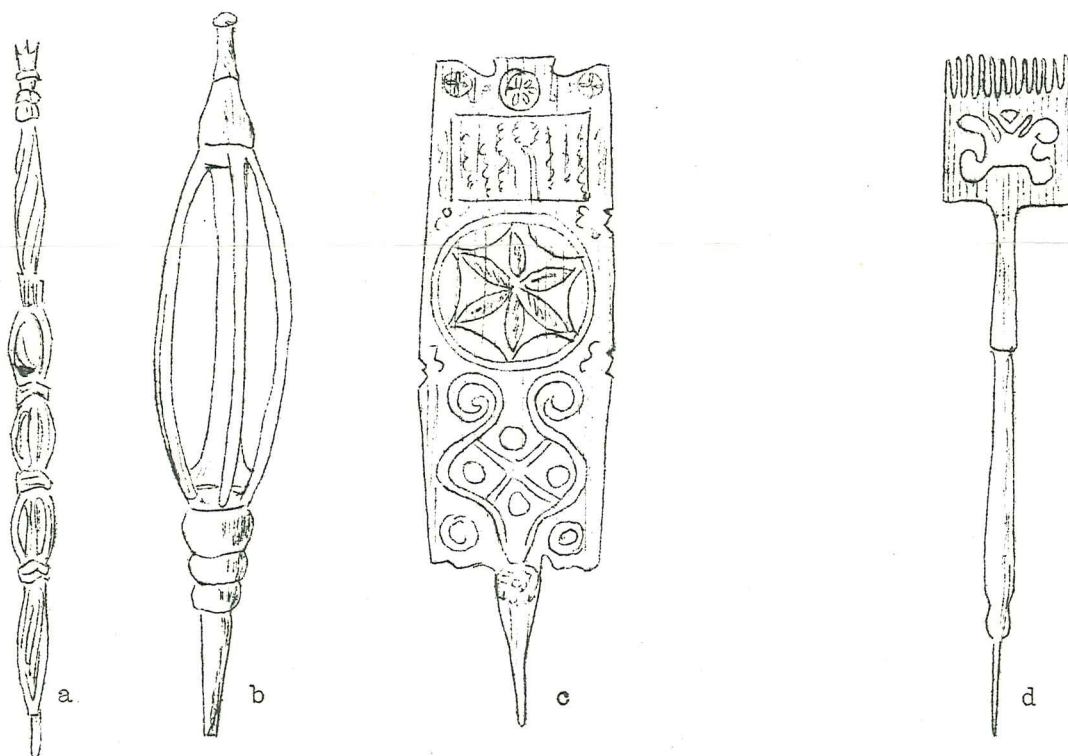

Fig. 19 Linfästen: a) Väddö, Uppland.
b) Väderstad, Östergötland.
c) Roslagen, Uppland.
d) Bjarträ, Ångermanland.
Fatab. 1924 (Jirlow).

2 uppl.
mars 1940
GW